

„KRAINA KARPIA I ŚLEPOWRONA – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO DLA PROMOCJI I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU REGIONU”

ZATOR

**województwo
małopolskie**

Nadrzędnym celem projektu było stworzenie spójnej oferty turystycznej wykorzystującej dostępne zasoby środowiska naturalnego, a także aktywizacja społeczna mieszkańców Doliny Karpia poprzez promocję regionu, w którym żyją i wskazanie na możliwości rozwoju (ekoturystyki, rzemiosła, wędkarstwa itp.) dzięki walorom przyrodniczym oraz kulturowym regionu.

Projekt był realizowany na obszarze Doliny Karpia - historycznego zagłębia hodowli karpia na Ziemi Oświęcimsko-Zatorskiej, znanego już w średniowieczu. Stawy hodowlane zajmują obszary setek hektarów rozciągając się w dolinie Wisły, Skawy i Wieprzówki.

MIEJSCOWOŚĆ

Zator to niewielka miejscowość położona w zachodniej Małopolsce, 46 kilometrów na zachód od Krakowa, 50 kilometrów na wschód od Bielska - Białej, 48 kilometrów od Katowic. W bliskim sąsiedztwie Zatora znajdują się Oświęcim (17 km), Chrzanów (18 km), Wadowice (15 km) i Andrychów (17 km). Gmina Zator liczy 9 037 mieszkańców a jej powierzchnia obejmuje 52 km².

Dolina Karpia obejmuje obszar historycznego zagłębia hodowli karpia znanego już w średniowieczu.

W jej skład wchodzi gminy: Zator, Przeciszów, Spytkowice, Polanka Wielka, Osiek i Brzeźnica. Stolicą Doliny Karpia jest Zator.

TŁO PRZEDSIĘWZIĘCIA

Ziemia Oświęcimsko-Zatorska to obszar niezwykle pod względem wartości przyrodniczych. Niezwykłość ta wynika zarówno z dużej koncentracji bardzo rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt, jak i z faktu, że przetrwanie wielu z nich związane jest z gospodarczą działalnością człowieka – hodowlą karpia.

Najcenniejsze przyrodniczo tereny skupiają się w dolinach rzek Wisły, Soły i Skawy. Należą do nich przede wszystkim kompleksy stawów hodowlanych, będące ostoją wymierających w Polsce roślin i ptaków. Również bardzo cenne są fragmenty lasów łągowych o charakterze naturalnym, które zachowały się wzdłuż podgórskich rzek – Soły i Skawy. Doliny Dolnej Skawy i Soły obejmują największe kompleksy stawów w Dolinie Górnej Wisły (Przeręb, Spytkowice, Bugaj, Stawy Monowskie). Na terenie ostoi znajdują się zwirownie z wyspami, chętnie zasiedlanymi przez ptaki. W obrębie ostoi występują następujące formy ochrony: • Rezerwat Przyrody Przeciszów (85,1 ha), • Rezerwat Przyrody Żaki (17,5 ha), • Obszar Chronionego Krajobrazu Jurajskich Parków Krajobrazowych, • trzy ostoje ptaków o znaczeniu europejskim - projektowane ostoje Europejskiej Sieci Ekologicznej „Natura 2000”. Obszar omawianych gmin, jako część Kotliny Oświęcimskiej jest jednym z najbogatszych pod względem ornitofauny terenów w Polsce. Stwierdzono tutaj gniazdowanie 152 gatunków ptaków, co stanowi 67% gatunków łągowych w kraju.

Niezwykle wartościowy przyrodniczo obszar to **stawy rybne**, które w naszym kraju stanowią 35% miejsc o najwyższym znaczeniu dla ptaków związanych z terenami podmokłymi. Charakteryzują się one odpowiednio dużą liczbą osobników - gatunków łągowych zagrożonych w skali świata lub Europy. Kompleksy stawowe są najważniejszym w Polsce miejscem gniazdowania dla takich ptaków jak: bąk, bączek, rybitwa białowąsa, podgorzałka (50% krajowej populacji), zielonka i kropiatka. Ponadto, w czasie jesiennych i wiosennych wędrówek, są miejscem odpoczynku i zdobywania pokarmu dla bardzo licznych stad ptaków wodno-błotnych. Równocześnie stawy mają duże znaczenie w zwiększaniu lokalnej retencji wodnej, co jest istotne w Polsce - kraju o małych zasobach wodnych. 11% powierzchni wód śródlądowych jest zajmowanych właśnie przez stawy.

Chlubą tego terenu jest **ślepowron** – ptak będący obok karpia symbolem regionu, gdyż niemal cała jego populacja krajowa skupia się w okolicach Zatora, Oświęcimia oraz Skoczowa. Swoje ostoje znalazły tu takie wymierające w naszym kraju gatunki roślin jak oczeret sztyletowaty, nadwodniki, **kotewka**, **orzech wodny** czy **grzybieńczyk wodny**. Szczególnie dwa ostatnie z wymienionych gatunków występują tu bardzo licznie.

Ziemia Zatorska jest szczególnie atrakcyjna dla wielu form turystyki, zarówno krajoznawczej, wypoczynkowej, jak i kwalifikowanej. Spokojna okolica, zatopiona w zieleni, obfitująca w ryby wody Soły i Skawy, zrehabilitowane i zarybione wyrobiska poeksploatacyjne dają wiele możliwości przybywającym tu turystom. Niestety obszar ten nie jest doceniany przez turystów, a wielu jego mieszkańców nie zdaje sobie sprawy z wyjątkowości miejsca, w którym żyje, dlatego też celem projektu będzie promocja tych wyjątkowych atrakcji przyrodniczych terenu, w szczególności wśród osób odwiedzających Oświęcim i mieszkańców regionu oraz uświadomienie im potrzeby ich ochrony. Teren opisywanych gmin jest również cenny pod względem dziedzictwa kulturowego, a takie walory jak rzeki Soła i Skawa, piękne lasy, stawy rybne mogą zainteresować turystów, podobnie jak charakterystyczne dla regionu produkty – wyroby z wikliny i karp po zatorsku (które również były promowane w ramach projektu).

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA

W ramach projektu obejmującego okres od 1 stycznia do 31 sierpnia 2006 roku zrealizowano wszystkie zaplanowane działania.

1. Modernizacja budynku szkoły w Grodzisku i jej przystosowanie do pełnienia funkcji schroniska młodzieżowego i ośrodka edukacji ekologicznej

Zakres wykonanych prac:

- Wykonanie audytu energetycznego o budynku w celu szczegółowego zaplanowania koniecznych prac termomodernizacyjnych (w terminie do czerwca 2006 r). audyt energetyczny budynku warunkował szczegółowe rozwiązania techniczne związane z remontem placówki;
- wymiana pokrycia dachowego i ocieplenie budynku Szkoły Podstawowej w Grodzisku, z przystosowaniem I i II kondygnacji do potrzeb schroniska młodzieżowego i ośrodka edukacji ekologicznej.

2. Utworzenie Ośrodka Edukacji Ekologicznej w szkole w Grodzisku

W budynku szkoły powstał Ośrodek Edukacji Ekologicznej, który jest przygotowany do prowadzenia aktywnej edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży z najbliższych okolic oraz (w formie zielonych szkół) dzieci i młodzieży z bardziej oddalonych terenów. Ośrodek został wyposażony w:

- Wyposażenie pracowni komputerowej (8 stanowisk),
- Wyposażenie ośrodka edukacji ekologicznej (sprzęt do prowadzenia prezentacji, rzutnik multimedialny, laptop, telewizor, odtwarzacz dvd, i materiały edukacyjne).

3. Szkolenia dla mieszkańców Zatora i okolic

Poniżej przedstawiamy szczegółowy opis zrealizowanych szkoleń:

Kurs przedsiębiorczości

Kurs księgowości (2 grupy)

Kurs komputerowy (4 grupy)

Kurs przewodnika agroturystycznego

Kurs rzemiosła regionalnego (wiklinarstwo)

Kurs rzemiosła regionalnego (koronkarstwo)

Ogółem zostało przeszkolonych 106 osób (planowano 90).

4. Utworzenie Muzeum Stawiarstwa i Karpiarstwa

Pomysł zakładał utworzenie muzeum w centrum kompleksu stawów na Przyrębie obok Zatora, w części budynku dawnej agronomówki. Takie usytuowanie dawałoby możliwość odwiedzającym połączenia zdobywania wiedzy teoretycznej w muzeum z praktyką podczas spacerów po kompleksie. W tym momencie jest to jednak niemożliwe ze względu na konieczność przeprowadzenia remontu. Dlatego zbiory muzealne zostały zgromadzone w siedzibie Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej w centrum Zatora.

5. Opracowanie, wydanie i dystrybucja materiałów promocyjnych (1.02.2006 – 31.08.2006)

W ramach projektu zostały opracowane i wydane materiały promujące region:

- Album fotograficzny „Dolina Karpia” (60 stron formatu A4) – album dostępny jest na stronie <http://fwie.eco.pl/ftp/album/>
- Mapa przyrodniczo-krajoznawcza regionu Ziemia Oświęcimska
- Kalendarz na 2007: „Zator – stolica Doliny Karpia”
- Folder nt. Grodziska,
- Ulotka: „Zobacz Zator”,
- Ulotka: „Dolina Karpia”,
- Ulotka: „Karp Zatorski”,
- Ulotka: „Gdzie na ryby?”

6. Nakręcenie i dystrybucja filmu promującego Krainę Karpia i Ślepowrona pt. „Dolina Karpia - ludzie, ryby, ptaki”

Trzydziestominutowy film przedstawia Dolinę Karpia począwszy od ludzi, którzy założyli i gospodarują w sposób ekstensywny, dzięki czemu mogły osiedlić się tam ptaki. To dzięki ludziom i rybom może istnieć unikalna przyroda.

Film został przygotowany i nagrany w profesjonalnej jakości pozwalającej na prezentację w stacjach telewizyjnych i kablowych. W filmie nie ma „gadających głów” – jest tylko narracja offowa wprowadzająca w zagadnienia, tłumacząca omawiane zjawiska.

Film jest rozpowszechniany na płytach DVD w 3 wersjach językowych: polskiej, angielskiej i niemieckiej, jest również dostępny na stronie internetowej <http://www.zb.internetdsl.pl/ftpwww/film> skąd można go pobrać jako plik AVI.

7. Opracowanie i przygotowanie wielkoformatowej wystawy nt. Krainy Karpi i Ślepowrona

W ramach projektu została przygotowana wystawa prezentująca walory Doliny Karpi i zachęcająca osoby spoza regionu do odwiedzenia tych terenów. Dla mieszkańców tego regionu jest sposobem na budowanie identyfikacji z regionem, który postrzegany jest często jako nieciekawym i nieatrakcyjnym. Opracowanie, zakup zdjęć i map oraz przygotowanie wielkoformatowej wystawy w celu promocji regionu w miastach Polski Południowej (np. na skwerach, w budynkach użyteczności publicznej (szkoły, domy kultury, urzędy, w czasie imprez plenerowych).

Wystawa była prezentowana była w:

- W Oświęcimiu w Oświęcimskim Centrum Kultury w dniach od 28 lutego do 5 marca 2006 r.,
- W Krakowie, w ramach Dni Ziemi w Nowej Hucie w dniach 21-22 kwietnia 2006 r.,
- W Chrzanowie w ramach Dni Chrzanowa i Targów Przedsiębiorczości i Pracy w dniach 1-4 czerwca 2006 r.,
- W Berekfurdo (Węgry) w dniach 20-24 czerwca 2006 r.,
- W Zatorze, w ramach Dni Zatora w dniach 7-9 lipca 2006r.,
- W Katowicach w Urzędzie Wojewódzkim w dniach 28 lipca-8 sierpnia 2006 r.

8. Rozbudowa i aktualizacja strony internetowej na temat „Krainy Karpi i Ślepowrona”

Strona została zaktualizowana i rozbudowana i znajduje się pod adresem: <http://www.dk.eco.pl>

Znajdują się na niej podstawowe informacje o wartościach przyrodniczych oraz o dziedzictwie kulturowym omawianego obszaru i edukacji ekologicznej. Ponadto dostępna jest tam również galeria zdjęć fotograficznych i sprawozdanie z wyjazdu studyjnego do Niemiec.

Na stronie można znaleźć również materiały edukacyjne dla nauczycieli (do pobrania).

9. Wyjazd studyjny do Niemiec – transfer doświadczeń i najlepszych praktyk

Celem działania był transfer doświadczeń i najlepszych praktyk w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju regionu w oparciu o lokalne walory przyrodnicze z Niemiec – „Górnołużyckiej Krainy Wrzosowisk i Stawów” („Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft”) położonej w rejonie Budziszyna (Bautzen), w Saksonii, niedaleko granicy z Polską. Jest to obszar bliźniaczo podobny do małopolskiej Krainy Karpi i Ślepowrona - znajduje się tam m.in. Rezerwat Biosfery UNESCO „Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft”, obejmujący obszar stawów hodowlanych (ok. 2400 ha). Środowiska zainteresowane rozwojem regionu z wykorzystaniem lokalnych walorów powołały tam 5 lat temu Stowarzyszenie Rozwoju „Górnołużyckiej Krainy Wrzosowisk i Stawów”.

W wyjeździe wzięło udział 47 osób, gdyż udało nam się znaleźć tańsze niż planowaliśmy miejsca noclegowe i wyżywienie dzięki pomocy pani Hany Buder z Marketing- Gesellschaft Oberlausitz-Niederschlesien.

10. Promocja projektu w mediach poprzez wskazanie walorów przyrodniczych (ścieżki edukacyjne, rowerowe, wycieczki dla ornitologów, wędkarzy itp.) i kulturowych regionu

Projekt był w trakcie realizacji szeroko opisywany w mediach lokalnych. Poszczególne przedsięwzięcia stały się tematami kilkunastu artykułów w Dzienniku Polskim i w „Gazecie Krakowskiej”. Obszerne artykuły podsumowujące projekt i kolorowe wkładki ze zdjęciami ze Święta Karpia i z realizacji projektu ukazywały się w miesięczniku „Życie Zatora”.

11. Organizacja imprez lokalnych (1.03.2006-31.08.2006)

W ramach projektu odbywały się imprezy lokalne przy współudziale Fundacji Wspierania Inicjatyw Ekologicznych i partnera projektu Urzędu Miasta Zatora. Było to przede wszystkim: „Święto Karpia” w dniach 7 – 9 lipca 2006 r. Inne imprezy to Cypriniada organizowana przez Zatorskie Towarzystwo Wędkarskie czy Turniej Drużyn Doliny Karpia. Odbywały się również wycieczki nad stawy w celu wspólnego fotografowania czy też podglądania ptaków.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Program Phare 2003 „Organizacje pozarządowe na rzecz zrównoważonego rozwoju”
Komponent: Dotacje dla projektów pilotażowych na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego i partnerstwa.

Całkowita wartość projektu 120 000 EUR.

- budżet gminy Zator
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie
- Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Oświęcimiu.

OCENA I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Projekt, który stanowi próbę pogodzenia wymogów ochrony przyrody, lepszego zachowania dziedzictwa przyrodniczego i jego racjonalnego wykorzystania w połączeniu z promocją oraz wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego (700-letnia tradycyjna gospodarka rybacka, tradycje wikliniarskie) jest czymś unikalnym, modelowym i innowacyjnym.

Innowacyjne jest przede wszystkim wykorzystanie walorów przyrodniczych (dziedzictwa przyrodniczego) stawów rybnych dla promocji i rozwoju regionu oraz próba połączenia ochrony przyrody i wartości kulturowych z regionem. Istotne jest również to, że to organizacje ekologiczne włączyły się i były dość istotnym podmiotem, który przekonywał do propozycji zrównoważonego rozwoju tego regionu, wskazywał na walory przyrodnicze i wskazywał przykłady, które mogły być inspiracją

do tego typu akcji. Innowacyjna jest koncepcja wykorzystania lokalnego środowiska, lokalnych walorów przyrodniczych, jako bazy dla prowadzenia edukacji ekologicznej i przyrodniczej a także jednocześnie budowanie zaplecza turystycznego i promowanie regionu przez organizację ekologiczną i władze w tym samym czasie. Innowacyjna jest koncepcja alternatywnego wykorzystania stawów rybnych – które wcześniej były jedynie źródłem produkcji ryb. Projekt stwarza możliwość zachowania śródłądowej gospodarki rybackiej, która coraz częściej zamiera w krajach „starej” Unii Europejskiej, jest niezbędna dla ochrony walorów przyrodniczych.

Innowacyjne, przynajmniej na skalę kraju, jest Muzeum Stawiarstwa, a także koncepcja otwartego eko-muzeum na stawach rybnych (na początek organizacja „otwartych dni” na terenie gospodarstwa rybackiego), a także organizacja izby historycznej świadczącej o ponad 1000-letniej historii wsi Grodzisko.

Innowacyjne jest zachęcanie mieszkańców regionu do zauważenia potencjału rozwoju regionu, jego atrakcji przyrodniczych, które nie są może tak widowiskowe i dobrze znane jak np. w Tartach czy na Mazurach, ale otwierają wiele nowych możliwości rozwoju regionu.

Ocena realizacji poszczególnych celów projektu:

Rozwój indywidualnej eko-przedsiębiorczości może zostać zauważony w późniejszym okresie, ale mieszkańcy Doliny Karpia są już przygotowani do prowadzenia własnej działalności gospodarczej i podnieśli swoje kwalifikacje w tym zakresie.

Powiodło się wykreowanie produktów i symboli regionalnych (karp królewski, ślepowron, zatorska wiklina). Zdecydowanie najlepiej udało się wypromować karpia zwłaszcza wędzonego jako potrawę, która zdobyła dwie nagrody:

- Laur Złotego Orła dla karpia wędzonego w Chrzanowie (22.09.2006 r.)
- II miejsce w Konkursie Nasze Kulinarne Dziedzictwo Perły 2006 w Nawojowej (14.09.2006 r.)

Od strony przyrodniczej udało się wykreować pozytywny wizerunek ślepowrona – ptaka, dzięki któremu stawy odwiedzane są coraz częściej przez ornitologów i przyrodników.

Wiklina od dawna związana jest z tym regionem, co podkreślała np. rzeźba karpia z wikliny na Świącie Karpia, ale nie udało się jej specjalnie wypromować geograficznie, natomiast kilka osób nauczyło się ginącej sztuki plecenia koszy i być może przełoży się to na rozwój eko-przedsiębiorczości.

Udostępniono Internet dla mieszkańców i turystów, przeprowadzono kursy korzystania z komputera i Internetu dla mieszkańców, („Internet w szkole po piętnastej”)

Udało się przeszkolić ponad trzydzieści osób (głównie starszych) z obsługi komputera i internetu. Niestety w trakcie trwania projektu nie udało się udostępnić pracowni komputerowej w Grodzisku mieszkańcom, ale teraz po usamodzielnieniu się szkoły, jako samodzielnej placówki pełniącej funkcję schroniska młodzieżowego i ośrodka edukacji ekologicznej, jest to możliwe.

Zdecydowanie wzmocnione zostało partnerstwo pomiędzy Urzędem Miasta Zatora i organizacjami pozarządowymi i udało się już wspólnie przygotować kolejne działania (m.in. wniosek do Programu Rzeczypospolita Internetowa czy wspólny udział w projekcie PANet 2010 finansowanym ze środków INTERREG 3B CADSES).

Ponadto współpraca jest kontynuowana przy realizacji Muzeum Karpia na Przerębie. Planujemy przede wszystkim remont agronomówki, ale także zbudowanie platform na stawach i wytyczenie specjalnych ścieżek dydaktycznych. Jest to unikatowe w skali kraju przedsięwzięcie, które łączy we wspólnej pracy ekologów, ornitologów i rybaków, bo zarówno Rybacki Zakład Doświadczalny, jak i Zatorskie Towarzystwo Wędkarskie wspólnie realizują plan działań edukacyjnych na stawach. Rybacy zdają sobie sprawę, że ptaki częściowo konkurują z rybami o pokarm, ale dostrzegają też płynące korzyści z zainteresowania ekologów i rozwoju agroturystyki, a w przyszłości może płatnych biletów na stawy, dopłat stawo-środowiskowych z UE i innych działań na rzecz ochrony ekstensywnego rolnictwa.

KONTAKT

Tomasz Walkowicz
Koordynator projektu
Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych
Adres: ul. Czysła 17/4, 31-121 Kraków
Tel/fax: +48 12 631 57 31
e-mail: biuro@fwie.eco.pl, <http://www.fwie.eco.pl>

Przykład ten został opracowany przez Fundację Wspierania Inicjatyw Ekologicznych we współpracy z Urzędem Miejskim w Zatorze.

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane w ramach projektu „Fundusze strukturalne dla rozwoju – najlepsze praktyki” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna.

